

החצב המצוי שמות רבים לו במורשת הערבית

ראדי עומר - מורה דרך, רכז קורס תו תקן במכללת וינגיט, מדריך טיולי ליקוט
rade_omar@hotmail.com

תצפית - 1.10.2021

פורסם - 13.1.2021

תיוג: סתיו, פורחי הסתיו, גיאופיטים, צמחים רעילים, שושניים, אספרגיים, שמות צמחים בערבית.

פתיח:

לחצב שמות רבים בשפה הערבית. שמות רבים לצמח הם אינדיקציה לכך שהצמח נפוץ, רב-שימושים ו/או מושך את תשומת הלב ביופיו או בתכונות אחרות. על פי האמונה העממית פריחת החצב מנבאת את כמות הגשם הצפויה בשנה הקרובה. אולם האמת הבוטנית הפוכה ושנת פריחת חצבים שופעת כמו שהייתה לנו השנה היא עדות לשנה גשומה שהייתה (תש"פ). על שמות ערביים לחצב - בכתבה שלפניכם.

=====

לחלקם של הצמחים שמות רבים בשפה הערבית כגון המרווה המשולשת, הרקפת המצויה, הדודא הרפואי, ירוקת החמור ועוד... ובד"כ השמות מתייחסים לפולקלור הקשור בצמחים, תכונותיהם, סגולותיהם, מאפייניהם ושימושיהם למרפא, מאכל, תבלין ומטרות אחרות, ובד"כ שמות רבים לצמח אחד הם אינדיקציה לכך שהצמח הינו נפוץ, מושך את תשומת הלב ביופיו או במאפייניו האחרים והינו רב שימושי.

חצב מצוי, צילם איתן שפירא ©

השמות יכולים להשתנות מאזור למשנהו, כפי שיפורט בהמשך, ולהלן כמה משמות החצב המצוי בערבית, שהינם שימושיים במקומות שונים, ומשמעותם ומה שמאחוריהם:

- خريف (חרף) קרי סתיו, מאחר והוא פורח בסוף הקיץ ותחילת הסתיו, ובד"כ פריחתו נחשבת כמבשרת תחילת עונת הסתיו, ועל כן נאמר: "הסתיו פורח הקיץ בורח והסתיו אורח".
- השמות باصول, بصیل, بصل البر (באסול, בוסיל ובסל אלבר שמשמעו בצל הבר) כולם מתיחסים לבצל של הצמח, הנחשב כבצל הגדול ביותר בטבע, מאחר וקוטרו יכול להגיע לכ- 20 ס"מ לעתים ומשקלו כקילו וחצי.
- بصل الفار (בסל אלפאר) קרי בצל העכבר, משום שממנו הכינו רעל עכברים, ויש מקומות שהוא נקרא سم الفار, שמשמעותו גם כן רעל העכברים.
- بصل البحر (בסל אלבחר) שהינו דומה לשם המדעי *Urginea maritima* ומציין את העובדה שהוא גדל לאורך חופי הים.
- بصیل عريض (בוסיל עריד), מתיחס לעובדה שלצמח יש בצל גדול מחד, ועלים רחבים מאידך גיסא שאורכם מגיע לכשלושים ס"מ ורוחבם 6 - 10 ס"מ, להבדילו מהעירית הגדולה הנקראת بصیل رفیع, קרי חצב צר עלים.

חצב מצוי, צילם איתן שפירא ©

- فرعون (פרעון) ותרגומו לעברית פרעה, מאחר והפרעונים (המצרים הקדמונים) האמינו שהחצב מסוגל להרחיק רוחות רעות ומחלות שונות מבני אדם, ועל כן הוא מוזכר בפפירוס איברס מהמאה ה-15 לפנה"ס, וראוי לציין שאמונה זהה שררה ביוון העתיקה, והרופא היווני תאופרסטוס ציין "חצב השתול ליד הכניסה של הבית יכול לשמור על דיירי הבית ולהרחיק מהם כל רעה".
- باصول الحنش (באסול אלחנש) קרי בצל הנחש, בגלל האמונה שהוא יעיל בריפוי הכשת נחש, עקיצות עקרבים, דבורים וצרעות למיניהם.
- השמות قضيب الري, עוד الري (קדיב אלרי, עוד אלרי) שהם מתיחסים לעמודי הפריחה של החצב, מציינים שהפלאח הפלסטיני התנבא בעוצמת הגשמים באמצעותם, וככל שעמודי הפריחה היו גדושים בפרחים סימן הוא שהשנה תהיה גשומה וברוכה לפלאח, וההפך נכון.

חצב מצוי, צילם איתן שפירא ©

- ميزان الفلاح (מיזאן אלפלאח) קרי המאזניים של הפלאח, הרי במאזנים יש שני מצבים : למעלה ולמטה, והן לגבי החצב או שהוא גדוש פרחים , מה שאמור שהשנה גשומה, או להיפך, ז"א שהשנה שחונה, ועל הפלאח להיערך ולהתנהג בהתאם.
- اشقييل (אשקיל), המלה אשקיל זהה לשם היווני שהוזכר ע"י הרופא היווני דיסקורידס שקרא לחצב Skilla.
- عود سهيل (עוד סהייל) מאחר והוא מבשר את עליית הכוכב קנופוס (בערבית "סוהייל").
- بصل المقابر (בצל אלמקאבר), שמשמעותו בצל בתי הקברות, מאחר ושותלים אותו בבתי קברות.
- عوصلان و غوصلان (עוסלן וע'וסלן) הינם שמות נפוצים במקומות שונים, ולקסיקונים ומגדירי צמחים ערביים מציינים שאלה צמחים שאופייני להם בצל ענק שהינו שימושי למטרות רפואיות.

חצב מצוי, צילם איתן שפירא ©

מקורות ערביים שונים מונים שימושים רבים לבצל החצב ברפואות עממיות, על אף היות בצל זה רעיל והשימוש בו בצורה לא נכונה ולא נבונה ובלי הנחיות מומחה בנושא, יכול לגרום לאלרגיה קשה ואף עלול להסתיים במוות, וגם עליו מכילים חומרים רעלים, מה שמרחיק מהם הרביבורים למיניהם, אך בהתיבשם הם ניזונים מהם.

בכדי שהשימוש בגלדי בצל החצב לא יגרום לנזק בלתי הפיך, נהוג להרתיח את הגלדים במים או בחומץ מספר פעמים, ורק אח"כ משתמשים בהם.

ישנו אישור מדעי לשימוש בחצב להמרצת פעילות הלב, והחומר פרוצלרדין הוכח כיעיל לטיפול בבעיות לב בדומה לחומרים המופקים מצמח הדיגטליס, כמו דיגוקסן למשל.

ספרות :

1. ابن سينا ابو علي الحسين بن علي، القانون في الطب، دار سعدر، بيروت، دون سنة نشر.

2. الانطاكي داوود، تذكرة أولي الالباب في الجامع للعجب العجائب، اصدار مكتبة الحلبي، القاهرة، 1952.
3. عراف شكري وعمر راضي وآخرون، مساهمة في دراسة نباتات البلاد (الحلقة الثانية)، مركز الدراسات القروية معلية، 1999.
4. عرموش هاني والعمرى موفق، الأعشاب في كتاب، دار النفائس، دمشق، 2994.
5. فلبيץ دن ويניב זהרה، צמחי המרפא של ארץ ישראל، הוצאת תמוז מודן, תל אביב, 1991.

<http://sehetaak.blogspot.com/2015/02/white-squil-urginea-maritime.html>

<https://www.al-jazirah.com/magazine/06062006/huatna65.htm>

<https://adlat.net/showthread.php?t=44734>

<http://www.mahmiyat.ps/ar/floraAndFauna/602>

<http://sdeboker.co.il/he/research/article>

<https://www.al-jazirah.com/magazine/06062006/huatna65.htm>

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

לציטוט: עומר ר 2021 החצב המצוי שמות רבים לו במורשת הערבית. כתב-עת "כלנית", מספר 8.

<https://www.kalanit.org.il/drimia-arabic-names-01-2021>